

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)

της 7ης Αυγούστου 2018*

«Προδικαστική παραπομπή – Προσέγγιση των νομοθεσιών – Ασφάλιση αστικής ευθύνης που προκύπτει από την κυκλοφορία αυτοκινήτων οχημάτων – Τρίτη οδηγία 90/232/ΕΟΚ – Άρθρο 1 – Ευθύνη για σωματικές βλάβες που προκαλούνται σε όλους τους επιβάτες πλην του οδηγού – Υποχρεωτική ασφάλιση – Άμεσο αποτέλεσμα των οδηγιών – Υποχρέωση μη εφαρμογής εθνικής ρυθμίσεως αντιβαίνουσας σε οδηγία – Μη εφαρμογή συμβατικής ρήτρας αντιβαίνουσας σε οδηγία»

Στην υπόθεση C-122/17,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Court of Appeal (εφετείο, Ιρλανδία) με απόφαση της 2ας Μαρτίου 2017, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 9 Μαρτίου 2017, στο πλαίσιο της δίκης

David Smith

κατά

Patrick Meade,

Philip Meade,

FBD Insurance plc,

Ireland,

Attorney General,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους Κ. Lenaerts, Πρόεδρο, L. Bay Larsen, T. von Danwitz, J. L. da Cruz Vilaça, A. Rosas και J. Malenovský, προέδρους τμήματος, E. Juhász, A. Borg Barthet, A. Arabadjiev (εισηγητή), A. Prechal, E. Jarašiūnas, K. Jürimäe και Κ. Λυκούργο, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: Y. Bot

γραμματέας: M.-A. Gaudissart, βοηθός γραμματέας,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 5ης Φεβρουαρίου 2018,

* Γλώσσα διαδικασίας: η αγγλική.

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η FBD Insurance plc, εκπροσωπούμενη από την M. Feeny, solicitor, τους F. X. Burke, advocate, F. Duggan, BL, J. O'Reilly, SC, J. Corcoran, advocate, και M. Collins, SC,
- η Ιρλανδία, εκπροσωπούμενη από την S. Purcell, επικουρούμενη από τους C. Toland, SC, T. L. Power, BL, και H. Mohan, SC,
- η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον R. Coesme,
- η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις M. K. Bulterman και M.H.S. Gijzen,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον K.-P. Wojcik και την N. Yerrell,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 10ης Απριλίου 2018,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά το ζήτημα κατά πόσον το δίκαιο της Ένωσης πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι, στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ ιδιωτών, εθνικό δικαστήριο υποχρεούται να μην εφαρμόσει εθνικές διατάξεις καθώς και συμβατική ρήτρα που βασίζεται στις ως άνω διατάξεις οι οποίες αντιβαίνουν στο άρθρο 1 της τρίτης οδηγίας 90/232/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης Μαΐου 1990, για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την ασφάλιση αστικής ευθύνης που προκύπτει από την κυκλοφορία αυτοκινήτων οχημάτων (ΕΕ 1990, L 129, σ. 33, στο εξής: τρίτη οδηγία).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του David Smith, αφενός, και των Patrick και Philip Meade, της FBD Insurance plc (στο εξής: FBD), της Ireland (Ιρλανδίας) και του Attorney General [γενικού εισαγγελέα], αφετέρου, με αντικείμενο την καταβολή αποζημιώσεως για τη ζημία που υπέστη ο D. Smith σε τροχαίο ατύχημα στο οποίο ενεπλάκη όχημα που οδηγούσε ο Patrick Meade, του οποίου κύριος ήταν ο Philip Meade και το οποίο είχε ασφαλιστεί στην FBD.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

- 3 Η οδηγία 2009/103/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Σεπτεμβρίου 2009, σχετικά με την ασφάλιση της αστικής ευθύνης που προκύπτει από την κυκλοφορία αυτοκινήτων οχημάτων και τον έλεγχο της υποχρέωσης προς ασφάλιση της ευθύνης αυτής (ΕΕ 2009, L 263, σ. 11), κατάργησε την οδηγία 72/166/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 24ης Απριλίου 1972, περί εναρμονίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών των σχετικών με την ασφάλιση της αστικής ευθύνης που προκύπτει από την κυκλοφορία αυτοκινήτων οχημάτων και με τον έλεγχο της υποχρέωσης προς ασφάλιση της ευθύνης αυτής (ΕΕ ειδ. έκδ. 06/001, σ. 136, στο εξής: πρώτη οδηγία), τη δεύτερη οδηγία 84/5/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 30ής Δεκεμβρίου 1983, για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών των σχετικών με την ασφάλιση της αστικής ευθύνης που προκύπτει από την κυκλοφορία αυτοκινήτων οχημάτων (ΕΕ 1984, L 8, σ. 17, στο εξής: δεύτερη οδηγία), και την τρίτη οδηγία. Εντούτοις, δεδομένου του χρόνου των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης, πρέπει να ληφθούν υπόψη οι καταργηθείσες οδηγίες.

4 Κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, της πρώτης οδηγίας:

«Κάθε κράτος μέλος λαμβάνει [...] όλα τα απαραίτητα μέτρα ώστε η αστική ευθύνη, η σχετική με την κυκλοφορία οχημάτων με συνήθη στάθμευση στο έδαφός του να καλύπτεται από ασφάλιση. Η έκταση της καλυπτομένης ευθύνης και οι όροι και συνθήκες της καλύψεως καθορίζονται με βάση τα μέτρα αυτά.»

5 Το άρθρο 1, παράγραφος 4, της δεύτερης οδηγίας είχε ως εξής:

«Κάθε κράτος μέλος ιδρύει ή εγκρίνει οργανισμό, αποστολή του οποίου είναι να αποκαθιστά, τουλάχιστον εντός των ορίων της υποχρέωσης ασφάλισης, τις υλικές ζημιές ή τις σωματικές βλάβες που προκαλούνται από όχημα αγνώστων στοιχείων ή για το οποίο δεν έχει εκπληρωθεί η υποχρέωση ασφάλισης της παραγράφου 1. [...]»

6 Το άρθρο 1, πρώτο εδάφιο, της τρίτης οδηγίας προέβλεπε τα εξής:

«[...] η ασφάλιση που προβλέπει το άρθρο 3 παράγραφος 1 της [πρώτης οδηγίας] καλύπτει την ευθύνη για σωματικές βλάβες όλων των επιβατών, πλην του οδηγού, που προκύπτουν από την κυκλοφορία ενός οχήματος.»

7 Στις 19 Απριλίου 2007, το Δικαστήριο εξέδωσε την απόφαση Farrell (C-356/05, EU:C:2007:229), με την οποία έκρινε ότι το άρθρο 1 της τρίτης οδηγίας πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν επιτρέπει εθνική ρύθμιση, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη ιρλανδική ρύθμιση, κατά την οποία η υποχρεωτική ασφάλιση της αστικής ευθύνης που προκύπτει από την κυκλοφορία αυτοκινήτου δεν καλύπτει την ευθύνη για τις σωματικές βλάβες που προκαλούνται στα πρόσωπα που επιβαίνουν σε μέρος αυτοκινήτου οχήματος που ούτε έχει σχεδιαστεί ούτε κατασκευαστεί με καθίσματα για επιβάτες, ότι η διάταξη αυτή πληροί όλες τις απαιτούμενες προϋποθέσεις προκειμένου να έχει άμεσο αποτέλεσμα και ότι παρέχει, ως εκ τούτου, δικαιώματα που οι ιδιώτες μπορούν να επικαλούνται ευθέως ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων. Εντούτοις, το Δικαστήριο έκρινε ότι εναπέκειτο στο εθνικό δικαστήριο να εξακριβώσει αν μπορούσε να γίνει επίκληση της διατάξεως αυτής έναντι ενός οργανισμού όπως ο επίμαχος στην υπόθεση επί της οποίας εξεδόθη η απόφαση αυτή.

8 Με την απόφαση της 10ης Οκτωβρίου 2017, Farrell (C-413/15, EU:C:2017:745), το Δικαστήριο έκρινε, κατ' ουσίαν, ότι οι ιδιώτες μπορούν να επικαλούνται το άρθρο 1, πρώτο εδάφιο, της τρίτης οδηγίας έναντι οργανισμού στον οποίο έχει ανατεθεί από την Ιρλανδία η αποστολή δημοσίου συμφέροντος που αναφέρεται στο άρθρο 1, παράγραφος 4, της δεύτερης οδηγίας και, ο οποίος, προς τούτο, κατέχει, δυνάμει του νόμου, εξαιρετικές εξουσίες σε σχέση με εκείνες που απορρέουν από τους εφαρμοστέους κανόνες στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών.

Το ιρλανδικό δίκαιο

9 Το άρθρο 56, παράγραφος 1, του Road Traffic Act 1961 (κώδικας οδικής κυκλοφορίας του 1961), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης (στο εξής: κώδικας του 1961), προέβλεπε ότι οδηγός μπορεί να οδηγεί μηχανοκίνητο όχημα σε δημόσια οδό μόνον αν διαθέτει εγκεκριμένο και εν ισχύ ασφαλιστήριο το οποίο καλύπτει την υποχρέωση αποζημιώσεως, λόγω αμέλειας κατά τη χρήση του οχήματος, οποιουδήποτε προσώπου, πλην του εξαιρουμένου προσώπου.

10 Το άρθρο 56, παράγραφος 3, του νόμου αυτού όριζε ότι η χρήση οχήματος κατά παράβαση της απαγορεύσεως της παραγράφου 1 του εν λόγω άρθρου 56 συνιστά ποινικό αδίκημα.

- 11 Κατά το άρθρο 65, παράγραφος 1, στοιχείο α, του εν λόγω νόμου, «εξαιρούμενο πρόσωπο», κατά την έννοια του άρθρου 56, παράγραφος 1, του ίδιου νόμου αποτελεί:

«Κάθε πρόσωπο το οποίο αξιώνει αποζημίωση για σωματική βλάβη την οποία υπέστη ενώ βρισκόταν μέσα ή πάνω σε μηχανοκίνητο όχημα (ή σε ρυμουλκούμενο όχημα), το οποίο αφορά το σχετικό έγγραφο και δεν είναι μηχανοκίνητο όχημα ή ρυμουλκούμενο όχημα, ή οχήματα που συνιστούν συνδυασμό οχημάτων, κατηγορίας η οποία καθορίζεται για τους σκοπούς της παρούσας παραγράφου με κανονιστική πράξη του Υπουργού, εφόσον η εν λόγω κανονιστική πράξη δεν προβλέπει την υποχρεωτική ασφάλιση αστικής ευθύνης για επιβάτες:

- (i) σε οποιοδήποτε μέρος ενός μηχανοκίνητου οχήματος, πλην των μεγάλων οχημάτων δημοσίων υπηρεσιών, εκτός αν αυτό το μέρος του οχήματος έχει σχεδιαστεί και κατασκευαστεί με καθίσματα για επιβάτες, ή
- ii) σε τροχόσπιτο προσδεδεμένο σε μηχανοκίνητο όχημα ενόσω αυτός ο συνδυασμός οχημάτων κινείται σε δημόσιο χώρο.»
- 12 Το άρθρο 6 του Road Traffic (Compulsory Insurance) Regulations, 1962 (κανονιστική πράξη του 1962 για την υποχρεωτική οδική ασφάλιση), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης (στο εξής: κανονιστική πράξη του 1962), όριζε τα εξής:

«Τα ακόλουθα οχήματα αναφέρονται κατωτέρω για τους σκοπούς εφαρμογής [του άρθρου 65, παράγραφος 1, στοιχείο α, του κώδικα του 1961]:

- a) όλα τα οχήματα, πλην των ποδηλάτων και μοτοποδηλάτων, που έχουν σχεδιαστεί και κατασκευαστεί με καθίσματα για επιβάτες

[...].».

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

- 13 Στις 19 Ιουνίου 1999, ο David Smith υπέστη σοβαρότατη σωματική βλάβη όταν το μικρό φορτηγό στο πίσω μέρος του οποίου επέβαινε ως επιβάτης συγκρούστηκε με άλλο όχημα που κυκλοφορούσε επίσης σε δημόσια οδό, πλησίον του Tullyallen (Ιρλανδία). Κατά τον χρόνο του ατυχήματος, κύριος του μικρού φορτηγού ήταν ο Philip Meade και οδηγός του οχήματος αυτού ο Patrick Meade. Το εν λόγω μικρό φορτηγό δεν ήταν εξοπλισμένο με σταθερά καθίσματα για τους επιβάτες που επέβαιναν στο πίσω μέρος του οχήματος.
- 14 Το ασφαλιστήριο του οχήματος που είχε συνάψει ο Ph. Meade με την FBD ήταν εν ισχύ κατά τον χρόνο του ατυχήματος και ήταν εγκεκριμένο σύμφωνα με την εφαρμοστέα ιρλανδική νομοθεσία. Το ασφαλιστήριο αυτό περιείχε ρήτρα που προέβλεπε ότι η ασφάλιση καλύπτει μόνον τον επιβάτη που κάθεται σε σταθερό κάθισμα στο μπροστινό μέρος του οχήματος, αποκλείοντας, ως εκ τούτου, την κάλυψη των επιβατών που επέβαιναν στο πίσω μέρος του μικρού φορτηγού.
- 15 Ο D. Smith άσκησε αγωγή αποζημίωσης κατά των P. και Ph. Meade λόγω ευθύνης από αμέλεια ή σφάλμα ενώπιον του High Court (πρωτοβάθμιο δικαστήριο, Ιρλανδία). Με τη συγκατάθεση των διαδίκων, το αιτούν δικαστήριο προσεπικάλεσε στη δίκη την FBD, την Ιρλανδία και τον Attorney General ως εναγομένους.
- 16 Κατόπιν επιδόσεως της αγωγής αποζημίωσης του D. Smith, η FBD, με έγγραφο της 13ης Αυγούστου 2001, αρνήθηκε να καταβάλει, για λογαριασμό του Ph. Meade, αποζημίωση για τις σωματικές βλάβες που υπέστη ο D. Smith. Η ασφαλιστική αυτή εταιρία επικαλέστηκε τη ρήτρα εξαιρέσεως που

περιλαμβανόταν στο ασφαλιστήριο και υποστήριξε ότι οι σωματικές βλάβες που υφίστανται τα πρόσωπα που μεταφέρονται ως επιβάτες σε μέρος του οχήματος που ούτε έχει σχεδιαστεί ούτε έχει κατασκευαστεί με καθίσματα για επιβάτες δεν καλύπτονταν από το ασφαλιστήριο αυτό.

- 17 Με απόφαση της 5ης Φεβρουαρίου 2009, το High Court (πρωτοβάθμιο δικαστήριο) έκρινε ότι, όπως προκύπτει από τη νομολογία του Δικαστηρίου, ειδικότερα από την απόφαση της 13ης Νοεμβρίου 1990, *Marleasing* (C-106/89, EU:C:1990:395), η υποχρέωση σύμφωνης ερμηνείας επιβάλλει, εν προκειμένω, να μη ληφθεί υπόψη ο αποκλεισμός της ασφαλιστικής καλύψεως που προβλέπεται στο άρθρο 65 του κώδικα του 1961 όσον αφορά τις σωματικές βλάβες που προκαλούνται στα πρόσωπα που επιβαίνουν σε μέρος του αυτοκινήτου οχήματος που ούτε έχει σχεδιαστεί ούτε κατασκευαστεί με καθίσματα για επιβάτες. Με την απόφαση αυτή και με διάταξη της 18ης Ιανουαρίου 2010, το High Court (πρωτοβάθμιο δικαστήριο) κήρυξε, ιδίως, άκυρη τη ρήτρα αποκλεισμού που περιλαμβανόταν στο ασφαλιστήριο που είχε συνάψει ο Ph. Meade.
- 18 Στις 10 Φεβρουαρίου 2009, το High Court (πρωτοβάθμιο δικαστήριο) επικύρωσε φιλικό διακανονισμό που συνήφθη μεταξύ της FBD και του D. Smith κατόπιν της αποφάσεως της 5ης Φεβρουαρίου 2009. Σύμφωνα με τον διακανονισμό αυτόν, η FBD κατέβαλε στον D. Smith το ποσό των 3 εκατομμυρίων ευρώ. Η FBD διαθέτει δικαίωμα υποκατάστασης όσον αφορά την καταβολή αυτή.
- 19 Η δίκη κατά των P. και Ph. Meade, αφενός, και της Ireland και του Attorney General, αφετέρου, αναβλήθηκε.
- 20 Η FBD άσκησε έφεση κατά της αποφάσεως και της διατάξεως του High Court (πρωτοβάθμιο δικαστήριο) ενώπιον του Court of Appeal (εφετείου, Ιρλανδία), υποστηρίζοντας ότι το πρωτοβάθμιο δικαστήριο προέβη σε εσφαλμένη εφαρμογή της νομολογίας που απορρέει από την απόφαση της 13ης Νοεμβρίου 1990, *Marleasing* (C-106/89, EU:C:1990:395), και ότι με την απόφαση και τη διάταξη αυτή προσέδωσε στην τρίτη οδηγία μια μορφή οριζόντιου άμεσου αποτελέσματος, δεδομένου ότι η FDB είναι ιδιώτης. Επίσης, η ως άνω ασφαλιστική εταιρία κατέστησε σαφές ότι, σε περίπτωση που γίνει δεκτή η έφεσή της, θα επιχειρήσει να ανακτήσει από το Ιρλανδικό Δημόσιο το ποσό που κατέβαλε στον D. Smith.
- 21 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης, τα πρόσωπα που επέβαιναν σε μικρά φορτηγά που δεν ήταν εξοπλισμένα με σταθερά καθίσματα ήταν «εξαιρούμενα πρόσωπα» για τους σκοπούς της εφαρμογής τόσο του άρθρου 65, παράγραφος 1, στοιχείο α, του κώδικα του 1961 όσο και της κανονιστικής πράξεως του 1962 και ότι δεν υπήρχε νομική υποχρέωση ασφαλίσεως αυτών κατά το ιρλανδικό δίκαιο. Επιπλέον, το ως άνω δικαστήριο διευκρινίζει ότι οι οδηγοί που διέθεταν εγκεκριμένο ασφαλιστήριο δεν διέπρατταν ποινικό αδίκημα εάν οδηγούσαν όχημα άνευ ασφαλιστικής καλύψεως για πρόσωπα που επέβαιναν στο πίσω μέρος του οχήματος το οποίο δεν είναι εξοπλισμένο με σταθερά καθίσματα.
- 22 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει, εξάλλου, ότι, στην υπόθεση της κύριας δίκης, και σε αντίθεση προς την υπόθεση επί της οποίας εξεδόθη η απόφαση της 19ης Απριλίου 2007, *Farrell* (C-356/05, EU:C:2007:229), ο ασφαλιστής, ήτοι η FBD, είναι ιδιωτικός οργανισμός.
- 23 Κατά το δικαστήριο αυτό, το άρθρο 65, παράγραφος 1, στοιχείο α, του κώδικα του 1961 και το άρθρο 6 της κανονιστικής πράξεως του 1962 αποκλείουν ρητώς, χωρίς να αφήνουν περιθώριο αμφιβολίας, από την υποχρεωτική ασφαλιστική κάλυψη της αστικής ευθύνης που προκύπτει από την κυκλοφορία αυτοκινήτων οχημάτων τις περιπτώσεις, όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, στις οποίες ο επιβάτης επιβαίνει σε μέρος του μηχανοκίνητου οχήματος που δεν είναι εξοπλισμένο με σταθερά καθίσματα. Οι εν λόγω διατάξεις αντιστοιχούν σε ηθελημένη επιλογή νομοθετικής πολιτικής και δεν προκύπτουν προδήλως από πλάνη του εθνικού νομοθέτη.

- 24 Το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι, ως εκ τούτου, δεν είναι δυνατόν να ερμηνεύσει τις ίδιες αυτές διατάξεις κατά τρόπο συμβατό με τις διατάξεις της τρίτης οδηγίας, δεδομένου ότι ερμηνεία διαφορετική από το σαφές γράμμα τους θα ισοδυναμούσε με *contra legem* ερμηνεία.
- 25 Υπό τις συνθήκες αυτές, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται σχετικά με τις υποχρεώσεις που υπέχει, δυνάμει του δικαίου της Ένωσης, εθνικό δικαστήριο το οποίο επιλαμβάνεται διαφοράς μεταξύ ιδιωτών, όταν η ισχύουσα εθνική νομοθεσία είναι προδήλως μη συμβατή προς τις διατάξεις οδηγίας οι οποίες πληρούν όλες τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για την παραγωγή άμεσου αποτελέσματος και εφόσον είναι αδύνατο να ερμηνευθεί το εθνικό δίκαιο κατά τρόπο σύμφωνο με την οδηγία αυτή.
- 26 Συναφώς, το δικαστήριο αυτό εκτιμά ότι, όπως προκύπτει από τη νομολογία του Δικαστηρίου, ειδικότερα από την απόφαση της 19ης Απριλίου 2016, DI (C-441/14, EU:C:2016:278), σε μια τέτοια περίπτωση, το εθνικό δικαστήριο οφείλει να μην εφαρμόσει το εθνικό δίκαιο.
- 27 Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι πρέπει να αφήσει ανεφάρμοστα το άρθρο 65, παράγραφος 1, στοιχείο α, του κώδικα του 1961 και το άρθρο 6 της κανονιστικής πράξεως του 1962, καθόσον οι διατάξεις αυτές συνεπάγονται αποκλεισμό από την ασφαλιστική κάλυψη των επιβατών αυτοκινήτου οχήματος που δεν ταξιδεύουν καθήμενοι σε σταθερό κάθισμα.
- 28 Κατά το αιτούν δικαστήριο, η μη εφαρμογή των διατάξεων αυτών έχει αναδρομικό αποτέλεσμα. Επομένως, το επίμαχο στην υπόθεση της κύριας δίκης ασφαλιστήριο δεν θα έπρεπε πλέον να θεωρείται «εγκεκριμένο ασφαλιστήριο», κατά την έννοια του άρθρου 56, παράγραφος 1, του κώδικα του 1961. Κατά το αιτούν δικαστήριο, ο οδηγός και ο κύριος του επίμαχου στην υπόθεση της κύριας δίκης οχήματος έχουν, υπό τις συνθήκες αυτές, διαπράξει, θεωρητικώς, ποινικό αδίκημα, ο πρώτος επειδή οδηγούσε το όχημα αυτό επί δημοσίας οδού χωρίς εγκεκριμένο ασφαλιστήριο και ο δεύτερος επειδή επέτρεψε την οδήγηση του εν λόγω οχήματος χωρίς να καλύπτεται από τέτοιο ασφαλιστήριο.
- 29 Εντούτοις, το αιτούν δικαστήριο θεωρεί ότι, εάν έμενε ανεφάρμοστη, στο επίμαχο στην υπόθεση της κύριας δίκης ασφαλιστήριο, η ρήτρα αποκλεισμού των επιβατών αυτοκινήτου οχήματος που δεν ταξιδεύουν καθήμενοι σε σταθερό κάθισμα ως μη συμβατή με το δίκαιο της Ένωσης, το ασφαλιστήριο αυτό θα ανακτούσε αυτομάτως το καθεστώς του εγκεκριμένου ασφαλιστηρίου, κατά την έννοια του άρθρου 56, παράγραφος 1, του κώδικα του 1961, και θα εξέλειπε το πρόβλημα της ποινικής ευθύνης των P. και Ph. Meade. Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται κατά πόσον προκύπτει από τις αποφάσεις της 28ης Μαρτίου 1996, Ruiz Bernáldez (C-129/94, EU:C:1996:143), της 30ής Ιουνίου 2005, Candolin κ.λπ. (C-537/03, EU:C:2005:417), καθώς και της 19ης Απριλίου 2016, DI (C-441/14, EU:C:2016:278), ότι η εν λόγω ρήτρα πρέπει να μείνει ανεφάρμοστη λόγω της μη συμβατότητάς της προς το δίκαιο της Ένωσης.
- 30 Εντούτοις, τίθεται το ζήτημα εάν η μη εφαρμογή αυτής της ρήτρας αποκλεισμού θα κατέληγε, κατ' ουσίαν, να προσδώσει στο άρθρο 1 της τρίτης οδηγίας μια μορφή οριζόντιου άμεσου αποτελέσματος.
- 31 Τέλος, το αιτούν δικαστήριο τονίζει ότι το ερώτημα κατά πόσον οφείλει να μην εφαρμόσει τη ρήτρα αποκλεισμού του επίμαχου ασφαλιστηρίου της υποθέσεως της κύριας δίκης δεν έχει καταστεί άνευ αντικειμένου κατόπιν της συνάψεως του φιλικού διακανονισμού μεταξύ της FBD και του D. Smith. Κατά το δικαστήριο αυτό, εάν, εν προκειμένω, όφειλε να μην εφαρμόσει την ως άνω ρήτρα, θα προέκυπτε ότι ορθώς ο D. Smith άσκησε αγωγή κατά των P. και Ph. Meade και ότι η FBD υποχρεούνταν να τους αποζημιώσει. Το εν λόγω δικαστήριο κρίνει ότι, εάν, αντιθέτως, η ίδια αυτή ρήτρα δεν έπρεπε να μείνει ανεφάρμοστη, η FBD θα έχει την ευχέρεια να απαιτήσει από το Ιρλανδικό Δημόσιο την επιστροφή του ποσού που κατέβαλε στον D. Smith βάσει του φιλικού διακανονισμού.

32 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Court of Appeal (εφετείο) αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να θέσει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Όταν:

- α) οι σχετικές διατάξεις του εθνικού δικαίου προβλέπουν αποκλεισμό της υποχρέωσης ασφαλίσεως οχήματος όσον αφορά τα πρόσωπα που επιβαίνουν σε μηχανοκίνητο όχημα χωρίς να τους διατίθενται σταθερά καθίσματα,
- β) το σχετικό ασφαλιστήριο προβλέπει ότι η κάλυψη περιορίζεται σε επιβάτες καθήμενους σε σταθερά καθίσματα και το ασφαλιστήριο αυτό πράγματι αποτελούσε εγκεκριμένο ασφαλιστήριο υπό την έννοια της εθνικής νομοθεσίας κατά τον χρόνο του ατυχήματος,
- γ) οι σχετικές εθνικές διατάξεις που προβλέπουν μια τέτοια εξαίρεση από την κάλυψη έχουν ήδη κριθεί από το Δικαστήριο, σε προγενέστερη απόφασή του (απόφαση της 19ης Απριλίου 2007, Farrell, C-356/05, EU:C:2007:229), αντίθετες προς το δίκαιο της Ένωσης, οπότε πρέπει να μείνουν ανεφάρμοστες, και
- δ) το γράμμα των εθνικών διατάξεων δεν επιτρέπει ερμηνεία σύμφωνη με τις επιταγές του δικαίου της Ένωσης,

οφείλει, στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ ιδιωτών και ιδιωτικής ασφαλιστικής εταιρίας όσον αφορά τροχαίο ατύχημα που προκάλεσε, το 1999, σοβαρή σωματική βλάβη σε επιβάτη που δεν καθόταν σε σταθερό κάθισμα, όταν, με τη συγκατάθεση των διαδίκων, το εθνικό δικαστήριο προσεπικάλεσε την ιδιωτική ασφαλιστική εταιρία και το Δημόσιο για να παραστούν ως [...] εναγόμενοι, το εθνικό δικαστήριο που αφήνει ανεφάρμοστες τις σχετικές διατάξεις του εθνικού δικαίου να αφήσει επίσης ανεφάρμοστη και τη [...] ρήτρα αποκλεισμού που περιλαμβάνεται στο ασφαλιστήριο για την ασφάλιση μηχανοκίνητου οχήματος ή να αντιταχθεί με άλλον τρόπο στο να επικαλεστεί ο ασφαλιστής τη ρήτρα αποκλεισμού η οποία ήταν σε ισχύ κατά τον χρόνο του ατυχήματος, οπότε ο παθών θα μπορεί να λάβει αποζημίωση ευθέως από την ασφαλιστική εταιρία βάσει του εν λόγω ασφαλιστηρίου; Επικουρικώς, μήπως ένα τέτοιο αποτέλεσμα ισοδυναμεί, κατ' ουσίαν, με μια μορφή οριζόντιου άμεσου αποτελέσματος μιας οδηγίας έναντι ενός ιδιώτη κατά τρόπο απαγορευόμενο από το δίκαιο της Ένωσης;»

33 Δυνάμει του άρθρου 16, τρίτο εδάφιο, του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ιρλανδία ζήτησε, με έγγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 14 Σεπτεμβρίου 2017, να εκδικαστεί η υπόθεση από το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου.

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

34 Εισαγωγικώς, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, στο πλαίσιο της διαδικασίας συνεργασίας μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου την οποία θεσπίζει το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, στο Δικαστήριο απόκειται να δώσει στο εθνικό δικαστήριο μια χρήσιμη απάντηση που να του παρέχει τη δυνατότητα επιλύσεως της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί. Υπό το πρίσμα αυτό, το Δικαστήριο μπορεί να αναδιατυπώσει, εφόσον είναι αναγκαίο, τα ερωτήματα που του έχουν υποβληθεί. Επιπλέον, το Δικαστήριο ενδέχεται να χρειαστεί να λάβει υπόψη του κανόνες του δικαίου της Ένωσης στους οποίους δεν αναφέρθηκε ο εθνικός δικαστής με το ερώτημά του (αποφάσεις της 13ης Οκτωβρίου 2016, M. και S., C-303/15, EU:C:2016:771, σκέψη 16 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, καθώς και της 31ης Μαΐου 2018, Zheng, C-190/17, EU:C:2018:357, σκέψη 27).

35 Συναφώς, όπως προκύπτει από την απόφαση περί παραπομπής, το προδικαστικό ερώτημα στηρίζεται στην παραδοχή ότι, από τη νομολογία του Δικαστηρίου, ειδικότερα από την απόφαση της 19ης Απριλίου 2016, DI (C-441/14, EU:C:2016:278), συνάγεται ότι το αιτούν δικαστήριο οφείλει, στην

υπόθεση της κύριας δίκης, να μην εφαρμόσει το άρθρο 65, παράγραφος 1, στοιχείο α, του κώδικα του 1961 και το άρθρο 6 της κανονιστικής πράξεως του 1962, με την αιτιολογία, αφενός, ότι το Δικαστήριο έκρινε, με την απόφαση της 19ης Απριλίου 2007, Farrell (C-356/05, EU:C:2007:229), ότι οι διατάξεις αυτές αντιβαίνουν στο άρθρο 1 της τρίτης οδηγίας, το οποίο πληροί όλες τις απαιτούμενες προϋποθέσεις προκειμένου να παράγει άμεσο αποτέλεσμα, και, αφετέρου, ότι είναι αδύνατη η σύμφωνη προς την οδηγία ερμηνεία των εν λόγω διατάξεων χωρίς να χωρήσει *contra legem* ερμηνεία τους.

- 36 Προκειμένου να δοθεί χρήσιμη απάντηση στο αιτούν δικαστήριο, πρέπει να εξεταστεί κατά πόσον το δίκαιο της Ένωσης, ιδίως δε το άρθρο 288 ΣΛΕΕ, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι εθνικό δικαστήριο το οποίο επιλαμβάνεται διαφοράς μεταξύ ιδιωτών και δεν δύναται να προβεί σε σύμφωνη προς την οδηγία ερμηνεία των διατάξεων του εθνικού δικαίου οφείλει να μην εφαρμόσει τις διατάξεις του εθνικού του δικαίου καθώς και συμβατικές ρήτρες που αντιβαίνουν στις διατάξεις της οδηγίας αυτής οι οποίες πληρούν όλες τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για την παραγωγή άμεσου αποτελέσματος.
- 37 Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, όταν τα εθνικά δικαστήρια καλούνται να επιλύσουν διαφορά μεταξύ ιδιωτών και διαπιστώνουν ότι η επίμαχη εθνική ρύθμιση είναι αντίθετη προς το δίκαιο της Ένωσης, οφείλουν να διασφαλίσουν την έννομη προστασία που αντλούν οι ιδιώτες από τις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης και να εγγυηθούν την πλήρη αποτελεσματικότητα των διατάξεων αυτών (βλ., επ' αυτού, αποφάσεις της 5ης Οκτωβρίου 2004, Pfeiffer κ.λπ., C-397/01 έως C-403/01, EU:C:2004:584, σκέψη 111, της 19ης Ιανουαρίου 2010, Küçükdeveci, C-555/07, EU:C:2010:21, σκέψη 45, καθώς και της 19ης Απριλίου 2016, DI, C-441/14, EU:C:2016:278, σκέψη 29).
- 38 Το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως κρίνει ότι η υποχρέωση την οποία υπέχουν τα κράτη μέλη από μια οδηγία προς επίτευξη του προβλεπόμενου από αυτήν αποτελέσματος καθώς και το καθήκον τους να λάβουν όλα τα γενικά ή ειδικά μέτρα που είναι κατάλληλα να διασφαλίσουν την εκπλήρωση της ως άνω υποχρέωσης επιβάλλονται σε όλες τις αρχές των κρατών μελών, περιλαμβανομένων και των δικαιοδοτικών αρχών, εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων τους (βλ., μεταξύ άλλων, επ' αυτού, αποφάσεις της 10ης Απριλίου 1984, von Colson και Kamann, 14/83, EU:C:1984:153, σκέψη 26, της 19ης Ιανουαρίου 2010, Küçükdeveci, C-555/07, EU:C:2010:21, σκέψη 47, καθώς και της 19ης Απριλίου 2016, DI, C-441/14, EU:C:2016:278, σκέψη 30).
- 39 Ως εκ τούτου, κατά την εφαρμογή του εσωτερικού δικαίου, τα εθνικά δικαστήρια τα οποία καλούνται να το ερμηνεύσουν οφείλουν να λάβουν υπόψη όλους τους κανόνες του και να εφαρμόσουν τις αναγνωριζόμενες από αυτό μεθόδους ερμηνείας προκειμένου να το ερμηνεύσουν, στο μέτρο του δυνατού, σύμφωνα με το γράμμα και με τον σκοπό της επίμαχης οδηγίας ώστε να επιτευχθεί το αποτέλεσμα που η ίδια ορίζει και να συμμορφωθούν έτσι προς το άρθρο 288, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 5ης Οκτωβρίου 2004, Pfeiffer κ.λπ., C-397/01 έως C-403/01, EU:C:2004:584, σκέψεις 113 και 114, της 19ης Ιανουαρίου 2010, Küçükdeveci, C-555/07, EU:C:2010:21, σκέψη 48, καθώς και της 19ης Απριλίου 2016, DI, C-441/14, EU:C:2016:278, σκέψη 31).
- 40 Εντούτοις, το Δικαστήριο έχει αναγνωρίσει ορισμένα όρια στην αρχή της σύμφωνης ερμηνείας του εθνικού δικαίου. Ειδικότερα, η υποχρέωση του εθνικού δικαστή να ανατρέχει στο δίκαιο της Ένωσης οσάκις ερμηνεύει και εφαρμόζει τους κρίσιμους κανόνες του εσωτερικού δικαίου οριοθετείται από τις γενικές αρχές του δικαίου και δεν είναι δυνατό να αποτελέσει έρεισμα για μια *contra legem* ερμηνεία του εθνικού δικαίου (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 24ης Ιανουαρίου 2012, Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, σκέψη 25, της 15ης Ιανουαρίου 2014, Association de médiation sociale, C-176/12, EU:C:2014:2, σκέψη 39, και της 19ης Απριλίου 2016, DI, C-441/14, EU:C:2016:278, σκέψη 32).

- 41 Συναφώς, ασφαλώς το ζήτημα αν εθνική διάταξη πρέπει να μείνει ανεφάρμοστη ως αντίθετη προς το δίκαιο της Ένωσης τίθεται μόνο σε περίπτωση κατά την οποία δεν είναι δυνατή καμία σύμφωνη προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνεία της διατάξεως αυτής (αποφάσεις της 24ης Ιανουαρίου 2012, Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, σκέψη 23, και της 10ης Οκτωβρίου 2013, Spedition Welter, C-306/12, EU:C:2013:650, σκέψη 28).
- 42 Εντούτοις, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, μια οδηγία δεν μπορεί καθεαυτή να γεννά υποχρεώσεις εις βάρος ιδιώτη και επομένως δεν χωρεί επίκλησή της έναντι αυτού (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 26ης Φεβρουαρίου 1986, Marshall, 152/84, EU:C:1986:84, σκέψη 48, της 14ης Ιουλίου 1994, Faccini Dori, C-91/92, EU:C:1994:292, σκέψη 20, καθώς και της 5ης Οκτωβρίου 2004, Pfeiffer κ.λπ., C-397/01 έως C-403/01, EU:C:2004:584, σκέψη 108). Συγκεκριμένα, η επέκταση στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών της δυνατότητας επικλήσεως διατάξεως οδηγίας που δεν έχει μεταφερθεί ή έχει μεταφερθεί πλημμελώς στην εσωτερική έννομη τάξη θα ισοδυναμούσε με αναγνώριση της εξουσίας της Ένωσης να επιβάλλει υποχρεώσεις με άμεσο αποτέλεσμα σε βάρος ιδιωτών, παρά το γεγονός ότι διαθέτει τέτοια αρμοδιότητα μόνο στις περιπτώσεις που της απονέμεται εξουσία εκδόσεως κανονισμών (βλ., επ' αυτού, απόφαση της 14ης Ιουλίου 1994, Faccini Dori, C-91/92, EU:C:1994:292, σκέψη 24).
- 43 Επομένως, ακόμη και μια σαφής, ακριβής και απαλλαγμένη αιρέσεων διάταξη οδηγίας, η οποία αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων ή στην επιβολή υποχρεώσεων στους ιδιώτες, δεν μπορεί να έχει εφαρμογή, αυτή καθαυτή, στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς ανακύπτουσας αποκλειστικώς μεταξύ ιδιωτών (αποφάσεις της 5ης Οκτωβρίου 2004, Pfeiffer κ.λπ., C-397/01 έως C-403/01, EU:C:2004:584, σκέψη 109, της 24ης Ιανουαρίου 2012, Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, σκέψη 42, καθώς και της 15ης Ιανουαρίου 2014, Association de médiation sociale, C-176/12, EU:C:2014:2, σκέψη 36).
- 44 Το Δικαστήριο έκρινε ρητώς ότι δεν είναι δυνατή η επίκληση οδηγίας στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ ιδιωτών προκειμένου να αποκλειστεί η εφαρμογή αντίθετης προς την οδηγία αυτή κανονιστικής ρυθμίσεως κράτους μέλους (βλ., επ' αυτού, απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 2014, OSA, C-351/12, EU:C:2014:110, σκέψη 48).
- 45 Ειδικότερα, το εθνικό δικαστήριο οφείλει να μην εφαρμόσει εθνική διάταξη που αντιβαίνει σε οδηγία μόνον εφόσον γίνεται επίκληση της οδηγίας αυτής έναντι κράτους μέλους, των οργάνων της διοικήσεώς του, περιλαμβανομένων των αποκεντρωμένων αρχών, ή των οργανισμών και φορέων που υπόκεινται στην εποπτεία ή τον έλεγχο του κράτους ή στους οποίους έχει ανατεθεί εκτέλεση αποστολής δημοσίου συμφέροντος και οι οποίοι διαθέτουν, προς τούτο, εξαιρετικές εξουσίες σε σχέση με τις εξουσίες που απορρέουν από τους εφαρμοστέους στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών κανόνες (βλ., επ' αυτού, αποφάσεις της 24ης Ιανουαρίου 2012, Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, σκέψεις 40 έως 41, της 25ης Ιουνίου 2015, Indėlių ir investicijų draudimas και Nemaniiūnas, C-671/13, EU:C:2015:418, σκέψεις 59 και 60, καθώς και της 10ης Οκτωβρίου 2017, Farrell, C-413/15, EU:C:2017:745, σκέψεις 32 έως 42).
- 46 Όσον αφορά την απόφαση της 19ης Απριλίου 2016, DI (C-441/14, EU:C:2016:278), στην οποία αναφέρεται το αιτούν δικαστήριο, το Δικαστήριο τόνισε, στις σκέψεις 35 έως 37 της αποφάσεως αυτής, ότι η γενική αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ηλικίας, και όχι η οδηγία που εξειδικεύει τη γενική αυτή αρχή στον τομέα της απασχολήσεως και της εργασίας, ήτοι η οδηγία 2000/78/EK του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία (ΕΕ 2000, L 303, σ. 16), είναι αυτή που παρέχει στους ιδιώτες δικαίωμα το οποίο μπορεί να προβληθεί καθαυτό και συνεπάγεται, ακόμη και σε διαφορές μεταξύ ιδιωτών, υποχρέωση των εθνικών δικαστηρίων να μην εφαρμόσουν τυχόν αντίθετες προς την ως άνω αρχή εθνικές διατάξεις, εφόσον θεωρούν ότι αδυνατούν να παράσχουν σύμφωνη ερμηνεία των διατάξεων αυτών.
- 47 Προς στήριξη της ερμηνείας αυτής, το Δικαστήριο επισήμανε, μεταξύ άλλων, στη σκέψη 22 της αποφάσεως της 19ης Απριλίου 2016, DI (C-441/14, EU:C:2016:278), ότι η αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ηλικίας πηγάζει από διάφορες διεθνείς συμφωνίες και από τις κοινές

συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών και ότι, κατοχυρωθείσα πλέον στο άρθρο 21 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πρέπει να θεωρείται γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης.

- 48 Πλην όμως, η κατάσταση στην υπόθεση της κύριας δίκης διαφέρει από εκείνη που οδήγησε στην έκδοση της αποφάσεως της 19ης Απριλίου 2016, *DI* (C-441/14, EU:C:2016:278), καθόσον, όπως επισήμαναν η Ολλανδική Κυβέρνηση και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το άρθρο 1 της τρίτης οδηγίας δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι εξειδικεύει μια γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης.
- 49 Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι εθνικό δικαστήριο το οποίο επιλαμβάνεται διαφοράς μεταξύ ιδιωτών και δεν δύναται να προβεί σε σύμφωνη προς την οδηγία ερμηνεία των διατάξεων του εθνικού δικαίου δεν υποχρεούται, αποκλειστικώς βάσει του δικαίου της Ένωσης, να αφήσει ανεφάρμοστες τις διατάξεις του εθνικού δικαίου που αντιβαίνουν στις διατάξεις της οδηγίας αυτής οι οποίες πληρούν όλες τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για την παραγωγή άμεσου αποτελέσματος και να επεκτείνει, κατ' αυτόν τον τρόπο, τη δυνατότητα επικλήσεως μιας διατάξεως οδηγίας που δεν έχει μεταφερθεί ή έχει μεταφερθεί πλημμελώς στο εθνικό δίκαιο στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών.
- 50 Το συμπέρασμα αυτό δεν τίθεται υπό αμφισβήτηση από τις αποφάσεις της 28ης Μαρτίου 1996, *Ruiz Bernáldez* (C-129/94, EU:C:1996:143), καθώς και της 30ής Ιουνίου 2005, *Candolin* κ.λπ. (C-537/03, EU:C:2005:417), στις οποίες αναφέρεται το αιτούν δικαστήριο. Πράγματι, στις αποφάσεις αυτές το Δικαστήριο αποφάνθηκε επί της ερμηνείας των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης που εφαρμόζονται χωρίς να απαιτείται να εξεταστεί το ζήτημα της δυνατότητας επικλήσεως μιας οδηγίας έναντι ιδιωτών.
- 51 Το συμπέρασμα που περιλαμβάνεται στη σκέψη 49 της παρούσας αποφάσεως δεν αναιρείται ούτε από τις αποφάσεις της 30ής Απριλίου 1996, *CIA Security International* (C-194/94, EU:C:1996:172), και της 26ης Σεπτεμβρίου 2000, *Unilever* (C-443/98, EU:C:2000:496), στις οποίες αναφέρεται η Ιρλανδία.
- 52 Συγκεκριμένα, στις υποθέσεις επί των οποίων εκδόθηκαν οι εν λόγω αποφάσεις, η επίμαχη κατάσταση παρουσίαζε ορισμένες ιδιαιτερότητες, ήτοι τη θέσπιση εθνικών τεχνικών κανόνων κατά παράβαση των διαδικαστικών υποχρεώσεων κοινοποίησης και αναβολής της θεσπίσεως, που προβλέπονται στην οδηγία 83/189/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 28ης Μαρτίου 1983, για την καθιέρωση μιας διαδικασίας πληροφόρησης στον τομέα των τεχνικών προτύπων και προδιαγραφών (ΕΕ 1983, L 109, σ. 8).
- 53 Σε μια τέτοια ιδιαίτερη κατάσταση, το Δικαστήριο έκρινε, κατ' ουσίαν, ότι οι εν λόγω εθνικοί τεχνικοί κανόνες δεν μπορούσαν να εφαρμοστούν σε διαφορά μεταξύ ιδιωτών επειδή η μη τήρηση των υποχρεώσεων που απέρρεαν από την οδηγία 83/189 συνιστούσε «ουσιώδη διαδικαστική πλημμέλεια» την οποία ενείχε η έκδοση των εν λόγω κανόνων από το οικείο κράτος μέλος και ότι η εν λόγω οδηγία, η οποία δεν δημιουργούσε ούτε δικαιώματα ούτε υποχρεώσεις για τους ιδιώτες, ουδόλως προσδιόριζε το ουσιαστικό περιεχόμενο του κανόνα δικαίου βάσει του οποίου ο εθνικός δικαστής όφειλε να κρίνει την εκκρεμή ενώπιόν του διαφορά, με αποτέλεσμα να μην ασκεί επιρροή σε παρόμοια κατάσταση η νομολογία σχετικά με την αδυναμία επικλήσεως, μεταξύ ιδιωτών, οδηγίας που δεν έχει μεταφερθεί στην εσωτερική έννομη τάξη (βλ., επ' αυτού, αποφάσεις της 30ής Απριλίου 1996, *CIA Security International*, C-194/94, EU:C:1996:172, σκέψη 48, καθώς και της 26ης Σεπτεμβρίου 2000, *Unilever*, C-443/98, EU:C:2000:496, σκέψεις 44, 50 και 51).
- 54 Εντούτοις, η υπόθεση της κύριας δίκης δεν χαρακτηρίζεται από κατάσταση παρόμοια με αυτήν που περιγράφεται στις δύο προηγούμενες σκέψεις της παρούσας αποφάσεως. Πράγματι, το άρθρο 1 της τρίτης οδηγίας, προβλέποντας την υποχρέωση, όσον αφορά την ασφάλιση αστικής ευθύνης σε σχέση με την κυκλοφορία του επίμαχου οχήματος, καλύψεως των σωματικών βλαβών όλων των επιβατών, πλην του οδηγού, που προκύπτει από την κυκλοφορία αυτή, προσδιορίζει το ουσιαστικό περιεχόμενο ενός κανόνα δικαίου και εμπίπτει, κατά συνέπεια, στο πεδίο εφαρμογής της νομολογίας σχετικά με την αδυναμία επικλήσεως, μεταξύ ιδιωτών, οδηγίας που δεν έχει μεταφερθεί ή έχει μεταφερθεί πλημμελώς στην εσωτερική έννομη τάξη.

- 55 Υπό το πρίσμα όλων των ανωτέρω σκέψεων, επιβάλλεται το συμπέρασμα ότι, στην υπόθεση της κύριας δίκης, το αιτούν δικαστήριο, το οποίο εκτιμά ότι αδυνατεί να ερμηνεύσει το άρθρο 65, παράγραφος 1, στοιχείο α, του κώδικα του 1961 και το άρθρο 6 της κανονιστικής πράξεως του 1962 σύμφωνα προς το άρθρο 1 της τρίτης οδηγίας, δεν υποχρεούται, προκειμένου να καθοριστεί εάν ο D. Smith δικαιούταν να αξιώσει από την FBD την καταβολή αποζημιώσεως για τη ζημία που υπέστη συνεπεία του τροχαίου ατυχήματος που αποτέλεσε την αφετηρία της υπό κρίση υποθέσεως, να αφήσει ανεφάρμοστες, με βάση μόνον αυτή τη διάταξη της τρίτης οδηγίας, τις ως άνω εθνικές διατάξεις καθώς και τη ρήτρα αποκλεισμού που περιέχεται, σύμφωνα με τις εν λόγω διατάξεις, στο ασφαλιστήριο που συνήψε ο Ph. Meade, και να επεκτείνει, κατ' αυτόν τον τρόπο, τη δυνατότητα επικλήσεως μιας οδηγίας στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών.
- 56 Κατόπιν της διευκρίνισεως αυτής, πρέπει να υπομνησθεί ότι, σε περίπτωση όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, ο διάδικος που θίγεται από το γεγονός ότι το εθνικό δίκαιο δεν είναι σύμφωνο με το δίκαιο της Ένωσης, ή το πρόσωπο που υπεισήλθε στα δικαιώματα του διαδίκου αυτού, μπορεί, πάντως, να επικαλεστεί τη νομολογία που διατυπώθηκε με την απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 1991, Francovich κ.λπ. (C-6/90 και C-9/90, EU:C:1991:428), προκειμένου η ζημία την οποία υπέστη να αποκατασταθεί, ενδεχομένως, από το κράτος μέλος (βλ., κατ' αναλογία, αποφάσεις της 19ης Απριλίου 2007, Farrell, C-356/05, EU:C:2007:229, σκέψη 43, και της 24ης Ιανουαρίου 2012, Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, σκέψη 43).
- 57 Βάσει των ανωτέρω, στο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι:
- το δίκαιο της Ένωσης, ειδικότερα δε το άρθρο 288 ΣΛΕΕ, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι εθνικό δικαστήριο το οποίο επιλαμβάνεται διαφοράς μεταξύ ιδιωτών και δεν δύναται να προβεί σε ερμηνεία των διατάξεων του εθνικού δικαίου που αντιβαίνουν στις διατάξεις οδηγίας οι οποίες πληρούν όλες τις απαιτούμενες προϋποθέσεις για την παραγωγή άμεσου αποτελέσματος σύμφωνη προς τις διατάξεις της εν λόγω οδηγίας δεν υποχρεούται, αποκλειστικώς βάσει του δικαίου της Ένωσης, να αφήσει ανεφάρμοστες τις διατάξεις του εθνικού δικαίου καθώς και συμβατική ρήτρα που περιέχεται, σύμφωνα με τις ως άνω εθνικές διατάξεις, σε ασφαλιστήρια σύμβαση, και ότι
  - σε περίπτωση όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, ο διάδικος που θίγεται από το γεγονός ότι το εθνικό δίκαιο δεν είναι σύμφωνο με το δίκαιο της Ένωσης, ή το πρόσωπο που υπεισήλθε στα δικαιώματα του διαδίκου αυτού, μπορεί, πάντως, να επικαλεστεί τη νομολογία που διατυπώθηκε με την απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 1991, Francovich κ.λπ. (C-6/90 και C-9/90, EU:C:1991:428), προκειμένου η ζημία την οποία υπέστη να αποκατασταθεί, ενδεχομένως, από το κράτος μέλος.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 58 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπύπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαινεται:

Το δίκαιο της Ένωσης, ειδικότερα δε το άρθρο 288 ΣΛΕΕ, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι εθνικό δικαστήριο το οποίο επιλαμβάνεται διαφοράς μεταξύ ιδιωτών και δεν δύναται να προβεί σε ερμηνεία των διατάξεων του εθνικού δικαίου που αντιβαίνουν στις διατάξεις οδηγίας οι οποίες πληρούν όλες τις απαιτούμενες προϋποθέσεις για την παραγωγή άμεσου αποτελέσματος σύμφωνη προς τις διατάξεις της εν λόγω οδηγίας δεν υποχρεούται,

αποκλειστικώς βάσει του δικαίου της Ένωσης, να αφήσει ανεφάρμοστες τις διατάξεις του εθνικού δικαίου καθώς και συμβατική ρήτρα που περιέχεται, σύμφωνα με τις ως άνω εθνικές διατάξεις, σε ασφαλιστήρια σύμβαση.

Σε περίπτωση όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, ο διάδικος που θίγεται από το γεγονός ότι το εθνικό δίκαιο δεν είναι σύμφωνο με το δίκαιο της Ένωσης, ή το πρόσωπο που υπεισήλθε στα δικαιώματα του διαδίκου αυτού, μπορεί, πάντως, να επικαλεστεί τη νομολογία που διατυπώθηκε με την απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 1991, Francovich κ.λπ. (C-6/90 και C-9/90, EU:C:1991:428), προκειμένου η ζημία την οποία υπέστη να αποκατασταθεί, ενδεχομένως, από το κράτος μέλος.

(υπογραφές)